

THE CONCEPTION OF VASILE GOLDIȘ REGARDING THE ROLE OF THE CULTURE AND ART

CONCEPȚIA LUI VASILE GOLDIȘ CU PRIVIRE LA ROLUL CULTURII ȘI ARTEI

Marțian IOVAN

Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad

E-mail: iovanm@uvvg.ro

Abstract

Using a convincing and argued method, the study presents the values, principles, and the relevant ideas advanced by Vasile Goldiș as a cultural activist, his concepts regarding the literature's and arts' efficacy and their functions in the development of the society, his ideas about the communication's role in the world of culture and arts, the relations between the mankind's great scholars and their work perception and effects. Even nowadays, the ideas of Goldiș, his demonstrations and axiological assessments still exert a valuable role of targeting and coordinating the cultural development, due to their rationality, pragmatism and human values.

Rezumat

Folosind o metodă convingătoare și argumentată, studiul prezintă valorile, principiile și ideile relevante înaintate de către Vasile Goldiș ca și activist cultural, conceptele sale privind eficacitatea literaturii și artei precum și funcțiile acestora în dezvoltarea societății, ideile sale despre rolul comunicării în lumea culturii și a artei, relațiile dintre marii savanți ai lumii și percepția muncii acestora și a efectelor sale. Chiar și în prezent, ideile despre Goldiș, demonstrațiile sale și opiniile sale axiologice încă exercită un rol valoros în atingerea și coordonarea dezvoltării culturale, datorită raționalismului, pragmatismului și valorilor lor umane.

Key-words: *culture and arts, communication, values and principles of creation, genius theory, Goldiș*

Cuvinte-cheie: *cultură și artă, comunicare, valori și principii de creație, teorie de geniu, Goldiș*

1. Introducere

Personalitatea lui Vasile Goldiș, activitatea sa de militant politic pentru drepturile românilor și ale altor popoare, pentru respectarea demnității umane, a drepturilor omului în general, au fost studiate, în ultimele decenii, din diferite unghiuri de vedere nu numai de către istorici, filosofi, jurnaliști, ci și de către alte categorii de cercetători precum lingviști, etnografi, antropologi, pedagogi, eticieni, esteticieni. Astfel de preocupări se explică prin faptul că Goldiș a avut realizări de excepție, mai puțin vizibile, în domenii precum filosofia culturii, literatură și artă, studiul comunicării în politică și-n dezvoltarea culturii, a adevărului și frumosului în artă și literatură, rolul oamenilor de geniu (a „apostolilor neamului” - așa cum obișnuia el să-i numească), relația dintre național și universal, dintre formă și fond în producțiile culturale - artistice etc. Ideile, atitudinile și evaluările exprimate de Goldiș în aceste domenii sunt orientate de concepția sa filosofică despre om, societate, istorie, cultură, morală și valori, fiind de esență umanistă și raționalistă.

În diferite discursuri, evocări, eseuri, în multe pagini publicistice și literare, în articole, Goldiș – în special din perspectiva filosofiei istoriei și culturii, a esteticii și axiologiei, a făcut

analize și evaluări profunde, care-și păstrează actualitatea până în zilele noastre, ale operei și vieții unor mari oameni de cultură – români și străini, a identificat și s-a raportat la principii valabile în domeniul creației literar – artistice, a căutat modalități prin care să contribuie la emanciparea, la civilizarea poporului prin mijloacele culturii, la creșterea puterii de viață și de creator de istorie a neamului său. Inițiativa și acțiunile lui Vasile Goldiș, în calitatea sa de militant politic și cultural, s-au întemeiat pe convingerea sa profundă că „arta este floarea vieții”, că adevăratele opere de artă contribuie la înălțarea culturală și spirituală a popoarelor, la armonizarea relațiilor dintre oameni și la consolidarea păcii sociale. În acest sens el scria că „românul iubește arta mai mult decât grâul. Nu seceră fără doină, doină la plug, doină la coasă. Și cusăturile țărancilor... înfrumusețează palate regale. Pentru aceea am credința tare în viitorul de aur al poporului meu.” (GOLDIȘ, 1902, 3)

Toate aceste idei și judecăți de valoare au și astăzi importanță teoretică - metodologică, dar și practică, datorită, în special, inspirației lor din cultura universală, corelată cu tradițiile, cu istoria națională, și a respectului pentru adevăr, bine și frumos – ca dimensiune esențială a crezului profund umanist al marelui cărturar.

2. Valorile și principiile promovate de Vasile Goldiș în activitatea de militant cultural

Sucesiunea și dezvoltarea civilizațiilor, credea Goldiș, evoluția istorică a fiecărui popor sunt ghidate de cunoaștere, rațiune, cultură și, în special, de valorile spirituale, precum iubirea aproapelui, solidaritatea cu semenii, adevărul, dreptatea, libertatea, prosperitatea. Mai presus decât valorile materiale, ale civilizației și științei se situează cele moral-spirituale, credința într-un ideal superior. Primele sunt valori - mijloace iar cele din urmă sunt valori – scop. Înălțarea oamenilor și popoarelor în cultură necesită, mai cu seamă, zidirea caracterelor lor, răspândirea moralei și asimilarea idealurilor superioare. (GOLDIȘ, 1925, 3-7) În acest context, literatura, artele, diferite alte forme ale culturii au exercitat dintotdeauna rolul de a cultiva pofta de viață, puterea de a trăi a oamenilor prin intermediul trăirilor, bucuriilor și sentimentelor produse, prin credința și convingerile întărite care organizează voința și măresc entuziasmul, cultivă atmosfera morală a vieții sănătoase. Simfonia literaturii naționale și universale este cea care prigonește răul, urâtul, nedreptatea din viața oamenilor și din societate, veghind ca bunul simț să cenzureze sănătoasa dezvoltare a moravurilor. (GOLDIȘ, 1912, 2) Valorile cultural-artistice, frumosul din lumea artelor își au izvorul în viață, în sufletul oamenilor și al popoarelor. Astfel, de pildă, Eminescu „a rămas ori și unde românul întreg care a plâns și s-a bucurat împreună cu toți frații săi de tot ceea ce trăiește în taina inimilor noastre. Doina sa este doina neamului românesc, precum sufletul său iubit și a înțeles pe toți fiii, cât de depărtați ai acestui neam.....”. (GOLDIȘ, 1911, 1) Luând în considerare această premisă, Goldiș aprecia că „Eminescu, după trecerea sa în eternitate, își întinde împărăția sufletului său asupra românimii întregi, așa precum Goethe stăpânește și astăzi sufletul german.” (GOLDIȘ, 1976, 249)

În privința dezvoltării literaturii și artelor, Goldiș face analize, evaluări și previziuni căutând și respectând principii de la care să nu se abată. Referindu-se la mișcarea teatrală, la promovarea artei scenice în Transilvania, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, Goldiș considera că investițiile în dezvoltarea teatrului trebuie să vizeze cultura poporului român în întregul său, să îi aibă ca beneficiari pe toți românii, fiecare oraș și fiecare sat. În al doilea rând, manifestările culturale, inclusiv cele teatrale, nu se vor abate din calea adevărată a propășirii moralității poporului prin mijloacele culturii. În al treilea rând, instituțiile create trebuie să aibă fond, nu să se reducă la simple forme împrumutate din țările civilizate, în realitate goale de conținut. Cu alte cuvinte, teatrul românesc, literatura și arta, în toate formele și fondul lor vor trebui să fie „în deplină consonanță cu situațiunea generală a poporului nostru”, (GOLDIȘ, 1911, 2-3) să corespundă pe deplin adevăratelor sale trebuințe culturale, sufletului și simțirii sale, „devenind astfel o arteră firească în circulațiunea vieții lui intelectuale și morale”. (GOLDIȘ, 1911, 2-3)

Un alt principiu constă în aceea că manifestările cultural-artistice trebuie să reprezinte, prin mijloacele specifice, adevărul și minciuna, frumosul și urâtul, binele și răul, așa cum acestea sunt

simțite și trăite în societate. Doar în acest fel reflectarea artistică a realităților umane și sociale își va putea realiza misiunea.

Acestea au fost principiile pe care Goldiș le-a respectat în toată activitatea sa de militant cultural. Tenacitatea și perseverența sa au fost întărite de sentimentele profunde și de crezul constant în valorile culturii și civilizației universale, mai presus de toate de cele spirituale. Cu o anumită compasiune, Goldiș se adresa semenilor astfel: “Până la moarte omul e tot copil. Nu se face stăpân peste patimile sale....Și rari sunt oamenii, care înțeleg rostul vieții...E filosofia, izvorul înțelepciunii”. (GOLDIȘ, 1903, 3) Oricâtă osteneală ar face omul pentru îndeplinirea trupească, el nu va atinge fericirea pentru că lucrul cel mai de preț pentru muritori îl constituie înțelepciunea. Dobândirea înțelepciunii va face ca omul să se poată detașa de nimicurile vieții și să pună mai presus independența morală, sănătatea și liniștea sufletului, viața nepătată de păcat. Formele culturii, literatura și artele, prin mijloacele specifice, ținesc spre a aduce omul pe treptele crescânde ale înțelepciunii, spre a mări puterea sa de viață.

3. Idei referitoare la rolul social și la dezvoltarea literaturii și artelor

Frumosul din lumea artelor, arta în genere, sunt “floarea vieții... arta e o alcătuire dumnezeiască pentru îndulcirea vieții” (GOLDIȘ, 1902, 1) - credea Goldiș, pentru că omul și popoarele care nu au iubit arta, literatura, au rămas triste, fără putere de viață, fără simțirea frumosului și fără ideal, neputând lăsa în urma lor roade importante pentru binele semenilor și al generațiilor următoare. În schimb, oamenii și popoarele luminate de flăcările artelor frumoase își înnobilează simțirea, își formează sentimente de mândrie națională, de dragoste pentru semeni, de bucurie în viață. Goldiș se întreabă: “Unde a fost vreodată neam cu mărire, să nu fi avut în cununa vieții sale arta și poezia ?” (GOLDIȘ, 1902, 1) Răspunsul îl găsește în viața oamenilor și popoarelor, inclusiv în istoria universală. Aceasta dovedește pe deplin că întotdeauna interesul pentru literatură și arte constituie cea mai elocventă probă a puterii de viață. Perioadelor istorice de mărire, de înflorire a popoarelor le-au corespuns evoluții strălucitoare, uneori explozive, ale culturii și artelor lor. În același timp, a funcționat și conexiunea inversă: puterea sporită a artelor a îmbărbătat la muncă rodnică, a întărit temeiurile ființei naționale și puterile de creație ale oamenilor în cele mai diferite domenii și ale diferitelor formațiuni în care aceștia au trăit.

Teoria literaturii și artei, analiza corelațiilor logice dintre formă și fond în cultură și-n creațiile artistice, dintre național și universal, dintre general și specific sunt confirmate de demersurile explicative și axiologice făcute de Goldiș cu privire la starea concretă a literaturii și artelor în Transilvania și în spațiul cultural românesc de peste Carpați, din vremea sa. Astfel, la plângerea vehiculată în dezbaterile din epocă, în care se susținea că etnia română nu ar fi în stare să producă talentele necesare pentru viața unei literaturi adecvate nevoilor reale ale sale, Goldiș aduce multiple argumente din care rezultă netemeinicia acestei plângeri. Poporul român a fost productiv în talente literare; în special românii de peste Carpați posedă deja o literatură clasică. Pe cerul vieții culturii românești strălucesc luceferii poeziei, precum Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, operele genialilor scriitori Creangă, Slavici, Caragiale, operele unor compozitori, pictori talentați etc., care ar trebui să primească un loc onorific în istoria literaturii și artei universale.

Literatura și artele sunt o parte organic integrată în viața poporului care le-a dat naștere. Prin urmare, cultura și literatura română „nu pot lua alte proporții decât numai acelea care sunt corespunzătoare situațiunii generale în care se află.” (GOLDIȘ, 1904, 4) Literatura se dezvoltă în mod proporțional cu economia, învățământul, instituțiile, cu viața poporului în ansamblu. La nici un popor cultura și artele nu au apărut instantaneu; acestea se nasc, se dezvoltă în mod treptat, fără a face salturi. Întrucât poporul nostru n-a ajuns încă la nivelul la care să poată prețui, să poată susține material suficient adevărata literatură frumoasă, formele și conținutul produselor sale culturale, literare, artistice sunt corespunzătoare nivelului său de dezvoltare a civilizației. Dar, pe măsură ce se dezvoltă economia, învățământul general, universitățile, va crește numărul caselor de cultură, editurilor, ziarelor, muzeelor, teatrelor,, bibliotecilor, filarmonicilor etc., pe măsură ce se va afirma clasa de mijloc și vor spori resursele financiare, cu siguranță va spori numărul de talente, de oameni

creatori în toate domeniile de creație. Trebuie să fim răbdători, pentru că nu suntem deasupra vremurilor. Înălțarea literaturii și artelor, ca și în cazul altor popoare, se integrează în dezvoltarea organică a poporului român. Noi podoabe ale culturii și artelor vor apărea, cu siguranță, conferind astfel mai multă strălucire marilor valori ale culturii universale.

Într-un plan concret și practic, Goldiș s-a dedicat promovării valorilor culturale și spirituale, în calitate de militant cultural și de om politic, acționând pentru crearea de instituții noi, consolidarea și dezvoltarea celor existente, astfel încât poporul să poată beneficia de toată gama de servicii cultural-artistice, așa cum acestea funcționează în statele civilizate ale lumii. În prima parte a vieții sale, a depus mari eforturi în cadrul “Societății pentru crearea unui fond de teatru național român”, pornind de la convingerea că „teatrul este una dintre cele mai de însemnătate instituțiuni culturale din viața popoarelor” (GOLDIȘ, 1901, 102), după biserică și școală. Întrucât drama este culmea artelor frumoase, reiese că “cel mai puternic mijloc estetic pentru înălțarea culturală a unui popor” este teatrul. (GOLDIȘ, 1901, 102-103) Arta scenică mărește pofta de viață a oamenilor, formează gustul pentru frumos, promovează obiceiurile și datinile strămoșești, biciuiește viciile și caracterele rele, urâte, are înrâuriri benefice asupra dezvoltării limbii române literare.

În privința repertoriului instituțiilor teatrale – inclusiv a criteriilor valorice de selectare a autorilor și pieselor, a stabilirii priorităților în viața celorlalte instituții de cultură (edituri, redacții de ziare, filarmonici, formații corale, muzee etc.), trebuie pornit de la nevoile poporului, ale publicului, în funcție de interesul și gustul diferitelor categorii din popor. Cultura unui popor trebuie să se dezvolte nu prin importul de instituții, teme și idei, ci pornind de la obiceiurile și datinile lui, de la gustul și înclinațiile sale naturale; aceasta făcându-se în mod gradat și organic. Doar pe o astfel de cale teatrul românesc „va putea să devină o floare proprie în grădina civilizațiunii universale care, cu mirosul ei propriu și cu culorile ei deosebite, va împodobi buchetul cules din grădinile culturii omenești.” (GOLDIȘ, 1901)

Dezvoltarea culturii, literaturii și artelor nu reprezintă un scop în sine; ele au o destinație precisă. Altfel rămân forme fără fond. Formele literare, artistice reflectă viața reală, aspirațiile, dorințele, bucuriile, durerile din societate, punând mai presus idealul perfecțiunii umane, înnobilarea și rafinarea sentimentelor, atitudinilor și comportamentelor oamenilor. Cu cât se vor apropia mai mult de aceste norme, cu atât vor fi mai bine receptate de public, va stârni interesul și sentimentele cititorilor. Goldiș, în acest context, conștientizează și argumentează importanța comunicării în dezvoltarea culturii. El scria că „între scriitor și cititor există raport matematic”. (GOLDIȘ, 1901) Atunci când formele literare corespund cu fondul, când operele literare și artistice corespund stărilor sufletești ale cititorilor, nevoilor și aspirațiilor acestora, atunci va crește numărul celor interesați. Între scriitor și cititor, între artist și receptorul mesajului operei, între geniu și oamenii obișnuiți, comunicarea trebuie să funcționeze în ambele sensuri. Primii se inspiră din viața celorlalți, iar secunzii pretind să fie respectat principiul accesibilității. Numărul de cititori va crește dacă vei da oamenilor de citit ceea ce ei pot înțelege, „mistui”. Relațiile de comunicare în cultură, literatură și arte sunt vitale atât pentru dezvoltarea acestora, cât, mai ales, pentru realizarea misiunii specifice. Ori, acest fapt poate fi ușurat prin intervenții de felul celor practicate de ASTRA sau de *Asociația pentru fond de teatru național român*.

Militanții pe plan cultural, literar și artistic, membrii Societății ASTRA, urmând îndrumările apostolilor neamului, vor putea atinge scopul final – acela de intrare a națiunii române în concertul popoarelor civilizate din Europa. Ori, sanctuarul limbii și literaturii, al culturii are rolul nu de a diviza și învrăjbi, ci de a aduna și uni pe toți românii în stăruințele și sacrificiile lor pe acest drum.

4. Rolul oamenilor de geniu

Din perspectiva filosofiei istoriei și culturii, Goldiș a analizat relațiile dintre personalitățile istorice, oamenii de creație din literatură, arte și științe, „marii învățați ai timpurilor”, pe de-o parte, și mulțimile, comunitățile umane, pe de altă parte. Istoria se desfășoară cu suișuri și coborâșuri, se contractă sau se dilată, ia o formă ondulatorie între extreme – mereu căutând linia de mijloc. (GOLDIȘ, 1976, 278) Cei care dau direcția evoluției istorice a societății, a culturii și civilizației

sunt oamenii de geniu, creatorii, inovatorii, descoperitorii. Dar aceasta doar cu condiția că se integrează pe deplin în viața omenească, în epocă, se înrădăcinează în viața poporului identificându-se cu aspirațiile, nevoile, suferințele și dorințele acestuia.

Artiștii, oamenii de litere, marii creatori, în genere nu sunt „peste vremurile lor”, nu ies din istorie, ci trăiesc și creează înăuntrul vremurilor. Cu cât se cufundă mai mult în timpul lor istoric pentru a-i desluși spiritul și valorile dominante, pentru a-l cunoaște și valorifica, cu cât conștientizează mai clar problemele vieții omenești, cu atât vor fi mai în putere să dea direcție vieții sociale, să joace rolul de *apostoli*, de *învățători* pentru cei mulți și pentru cei ce vin din urmă. Din această perspectivă, Octavian Goga era evaluat ca „poetul redeşeptării naționale” și „vestitor apostol al unei vremi ce va să vie” (GOLDIȘ, 1905, 1). Într-un discurs rostit cu prilejul împlinirii a două zeci de ani de la moartea lui M. Kogălniceanu, Goldiș aprecia personalitatea acestuia ca fiind „unul din cei mai mari factori ai culturii politicii românești din veacul al XIX-lea” (GOLDIȘ, 1911, 1), a cărui personalitate „strălucește încă luminos pentru călăuzirea generației actuale spre ținta idealurilor naționale.” (GOLDIȘ, 1911) Pe Ion Maiorescu îl consideră „unul dintre cei mai înțelepți învățători ai neamului nostru, un apostol strălucit al culturii românești”, a cărui carieră de mare învățat și de dascăl al poporului „a fost încoronată printr-o operă trainică de îndrumător.” (GOLDIȘ, 1911, 1) Despre Eminescu scria că „își întinde împărăția sufletului său asupra românimii întregi.” (GOLDIȘ, 1911) George Coșbuc își absoarbe geniul din „sufletul neamului său” pentru a deveni cântărețul speranțelor și „al energiei de viață a neamului nostru”, aducător de pace, voioșie, încredere în forțele neamului românesc. Prin condeiul său de magie, Ion Luca Caragiale – cel care strălucește viu în Panteonul culturii universale, dă direcție sănătoasei dezvoltări a moravurilor. (GOLDIȘ, 1912, 1) Gheorghe Lazăr s-a ridicat pe firmamentul istoriei neamului românesc ca un Apostol „ce a aprins în sufletele românilor făclia conștiinței naționale.” Avram Iancu, cu moșii lui, au trăit și au murit” pentru dreptate și libertate. Idealul acesta rămâne la temelie vieții noastre naționale.” (GOLDIȘ, 1912, 1-2)

Numeroase alte explicații, argumentări și evaluări au aceleași orientări și sens cu privire la rolul genului, al personalităților istorice – acela de cârmuire sufletească a neamului din care provin, de dare a direcție de urmat, de îndrumători. De aceea, oamenii de geniu li se asociază eternitatea, nemurirea; peste mormintele lor este firesc să răsără monumente. Având un statut și un devotament eroic, oamenii creatori și fruntași ai comunităților umane – „reprezentanți ai valorilor și energiilor mulțimilor fără nume, sunt singuraticii răsăriți din mijlocul acestor mulțimi, acei care din zbuciumul colectivității sintetizează credința de granit în idealurile hotărâtoare pe calea atât de aspră a desăvârșirii, care în toate timpurile făuresc istoria omenirii.” (GOLDIȘ, 1976, 266) Creatorii de literatură și artă sunt suflete din sufletul neamului lor, ei se formează în popor, comunică permanent cu poporul, cultivând frumosul, valorile morale, credința în ideal prin luminarea minții, prin înnobilarea sufletelor, prin munca roditoare de fericire. (GOLDIȘ, 1976) Roadele zbuciumului lor nu se văd imediat, ci, adesea, peste generații.

Analizând viața și opera multor oameni de geniu, V. Goldiș a adunat suficiente observații și constatări pentru ca să elaboreze o interesantă teorie a genezei operelor originale, a produselor culturale inovatoare, implicit cu privire la personalitatea omului de geniu – teorie care, după toate aprofundările și testele de adevăr ce i-au fost aplicate ulterior de către psihologi, sociologi, culturologi, geneticieni sau antropologi, rămâne valabilă până astăzi.

Personalitatea marilor creatori este rezultatul unei combinații unice a mai multor factori ce dau un contur individualității, originalității fiecărui creator. Acești factori sunt de natură bio-organică, sociali, culturali și spirituali, care alcătuiesc o rețea de conexiuni inedite, irepetabile. Primul factor constă în „întâmplătoarea și mult tainica compunere a momentelor naturale la însași nașterea” omului de geniu (GOLDIȘ, 1993) sau, cu alte cuvinte, dispozițiunile înnăscute. Alt factor constă în acțiunea împrejurărilor personale asupra evoluției individului; acestea trebuie căutate în biografia autorului, în descrierea detaliată și adevărată a vieții sale – de unde rezultă elementele ce au influențat capacitățile de creație, de producere a valorilor culturale. Totodată, opera, ideile și opțiunile fiecărui om sunt determinate de experiența comunității în care s-a născut și s-a format, de

gândurile comune ale oamenilor, de obiceiurile și tradițiile dominante dintr-o etapă, care, împreună, formează „spiritul timpului.” (GOLDIȘ, 2012) De asemenea, marii artiști, savanți, gânditori, conducători de state etc. nu se pot sustrage „duhului istoriei”, care este specific fiecărei mari epoci trăite de un popor. Goldiș constată că predispozițiile înnăscute sunt „un dar al naturii” și alcătuiesc un imperativ pentru dezvoltarea fiecărui om. Acțiunile și împrejurările personale sunt cele care explică biografia individului, caracterul unic al personalității sale creative.

Prin urmare, “oamenii de geniu sunt înzestrați de la natură cu o impresionabilitate mai ageră și cu talentul de a vedea mai adânc între ıtele prin care curg firele vieții noastre, devin conștienți de acele idei care domină asupra timpului nostru, le reflectă în oglinda geniului lor și noi cu bucurie sau cu tristețe ne recunoaștem.” (GOLDIȘ, 2012) Gândurile, amintirile oamenilor de geniu sunt și ale noastre, în ei ne recunoaștem pe noi înșine, înțelegem oglinda timpului în care trăim.

Goldiș utilizează această teorie în explicarea genialității, a pesimismului poeziei create de Mihai Eminescu, concluzând că „din dispozițiile sale naturale, din întâmplătoarea întocmire a împrejurărilor personale, din adâncirea în prăpăstiile gândirii obștești, unde se făurește istoria timpului nostru – răsare vistieria poeziilor lui Eminescu și trista și meștera oglindă a însăși vieții noastre.” (GOLDIȘ, 2012)

Creatorii de artă și cultură, oamenii de geniu în general, apar, strălucesc, operele lor pot să rămână în istorie în măsura în care interacționează cu publicul, cu poporul. În acest sens, valorile cultural-artistice își realizează pe deplin menirea de a înnobilă sufletele oamenilor și popoarelor, de a mări puterea de viață, solidaritatea și unitatea lor în jurul valorilor perene ale culturii și civilizației. Experiențele istorice ale popoarelor demonstrează cu prisosință acest fapt. Astfel, istoria Greciei Antice ne arată că timpul de mărire, de maximă înflorire a civilizației elene a fost perioada când arta a cunoscut cea mai mare prețuire, când grecilor le-a crescut bogăția sufletească și „neastâmpăratul dor de a descoperi și a înfățișa frumosul prin artă”. (GOLDIȘ, 1976) Doar acele popoare au lăsat ceva măreț în urma lor doar atunci când au avut în coroana vieții lor promovarea artei și poeziei.

În loc de concluzii

Corespunzător concepției sale filosofice, umaniste și raționaliste, Goldiș a fost orientat în analizele și evaluările cu privire la cultură, literatură și artă de un sistem de valori europene – universal acceptabile. În acest sens, a exprimat convingerea sa profundă că arta este „floarea vieții”; împreună cu literatura, arta contribuie la înălțarea spirituală a popoarelor, la creșterea puterii creative și de a lua decizii istorice de către acestea. Cultura și artele contribuie decisiv la formarea caracterelor superioare ale oamenilor, la răspândirea valorilor morale, la cultivarea unor relații interumane armonioase și la dezvoltarea sănătoasă a societății.

Valorificând principiile estetice și de sociologie a artelor, Goldiș formulează idei și evaluări cu privire la menirea culturii și artelor în societate, la criteriile de evaluare a operelor artistice, la specificul diferitelor arte și domenii ale culturii. Prin toate acestea, ca și prin judecățile sale estetice, teoria cu privire la oamenii de geniu și la geneza operelor de artă, scrierile lui Goldiș își păstrează actualitatea.

Bibliografie

- [1] Goldiș, Vasile, 1902, “Arta”, în *Tribuna poporului*, nr. 230, anul VI.
- [2] Goldiș, Vasile, 1902, “Arta română”, în *Tribuna poporului*, VI, nr. 6.
- [3] Goldiș, Vasile, 1903, “Idei horatiene”, în *Tribuna poporului*, VII, nr. 1.
- [4] Goldiș, Vasile, 1901, “Idei referitoare la înființarea teatrului nostru”, în *Anuarul Societății pentru crearea unui fond de teatru național roman pe anul 1900-1901*, Brașov.
- [5] Goldiș, Vasile, 1904, “Literatura noastră”, în *Luceafărul*, anul III, nr. 1.
- [6] Goldiș, Vasile, 1912, “Ion Luca Caragiale”, în *Românul*, nr. 128.

- [7] Goldiș, Vasile, 1911, "Ion Maiorescu", în *Românul*, nr. 178.
- [8] Goldiș, Vasile, 1911, "Mihail Kogălniceanu", în *Românul*, nr. 131, Arad.
- [9] Goldiș, Vasile, 1889, "Pesimismul în poeziile lui Eminescu", în *Tribuna*, anul VI, nr.257-260.
- [10] "Vasile Goldiș. Politică și cultură 1919-1934", ediție îngrijită de Vasile Popeangă, Arad, 1993.
- [11] Goldiș, Vasile, 1976, "Scrieri social-politice și literare", ediție îngrijită de Mircea Popa și Gheorghe Șora, Editura Facla, Timișoara.
- [12] Goldiș, Vasile, 2012, "Scrieri social-politice și filosofice"; ed. a II-a, ediție îngrijită și cuvânt introductiv de M. Iovan, "Vasile Goldiș" University Press, Arad.
- [13] Iovan, Marțian, 2012, "Filosofia și crezul politic ale lui Vasile Goldiș", "Vasile Goldiș" University Press, Arad.

